

Sanayileşme ve Kırsal Yapıda Sosyo-Kültürel Değişim Örüntüleri: Gaziantep'te Bir Köy Araştırması

Şerife Geniş*

Özet

1980'lerden beri Anadolu'da sanayi kentlerinin gelişmesiyle birlikte yalnızca kentsel alanlarda değil, kent çeperindeki kırsal yerleşim yerlerinde de hızlı ve kapsamlı sosyo-kültürel değişimler yaşanmaktadır. Bu çalışma Gaziantep kent çeperinde yer alan ve sanayileşmenin doğrudan etkisi altına girmiş bir köydeki sosyo-kültürel değişim örüntülerini ele almaktadır. Bu amaçla araştırmada köyün değişen istihdam örüntüleri, hane yapısı, konut özellikleri, tüketim kalıpları, kişilerin cinsiyet eşitliği ile dinin toplumsal yaşamdaki yerine dair algı ve tutumları incelenmektedir. Araştırmanın yapıldığı köyü özgün kılan olgu, kısa bir sürede ve hızlı bir şekilde sanayileşmenin etkilerine maruz kalmasına rağmen köyün bu süreç içinde kayda değer nüfus hareketleri yaşamamış olmasıdır. Diğer bir deyişle, köy sanayileşmenin etkilerini bir yer değiştirme (dışarı göç) ve topluluğa dışarıdan yeni üyelerin katılımı (içeri göç) olmadan deneyimlemektedir. Sanayileşmenin ve kentleşmenin doğrudan ve dolaylı etkileriyle köyün toplumsal ve kültürel yapılarında önemli değişimler yaşanmakta, ancak köyün topluluk yapısında kayda değer bir değişim gözlenmemektedir.

Anahtar Kelimeler

Sanayileşme, kent çeperi, kırsal yapı, sosyo-kültürel değişim, Gaziantep.

* Yrd. Doç. Dr., Adnan Menderes Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü / Aydın
serifegenis@yahoo.com

Giriş

19. yüzyıl Avrupa'sında sanayileşmenin yol açtığı muazzam ekonomik, politik ve kültürel değişimleri anlamak ve açıklamak klasik sosyoloji kuramlarının temel uğraşlarından biri olmuş ve bu çaba bir dizi yaklaşım ve kavramı ortaya çıkarmıştır. Bu yaklaşımların çoğunun ortak noktası, iki kutuplu modeller üzerinden düşünmeleridir (Türkdoğan 2003: 94). “Cemaat ve cemiyet”, “mekanik ve organik”, “ilkel ve kompleks”, “folk ve kent”, “kutsal ve seküler” gibi kavram çiftleri geleneksel ve modern toplum, köy ve kent arasındaki farklılıkları iki kutuplu ideal tipler üzerinden açıklamaya çalışan ve sosyal bilimlerde yaygın olarak kullanılan kavramlardır (kavramların açılımları için bk. Tönnies 1988, Durkheim 1997, Redfield 1947 ve Becker 1950).

Bu kavramların içine oturduğu yaklaşımların bir diğer özelliği de, toplumsal değişim ve gelişimi evrimci, teolojik bir çerçeve içinde algılamalarıdır. Tönnies ve Durkheim'dan modernleşme kuramlarına kadar uzanan bu düşünce tarzına göre, toplumlar tıpkı organizmalar gibi en basitten en karmaşık forma doğru evrilirler. Tarihsel bağlamına oturtulduğunda ise, erişilmesi gereken/erişilecek model gelişmiş Batı toplumlarıdır. Bu modele göre, sanayileşme ile birlikte bir kutuptan diğerine, mekanikten organığe, cemaatten cemiyete geçiş gerçekleşir. Sanayileşme ve onun tetiklediği modernleşme süreci ile durağan, verili statülere dayalı, gelenek temelli, birincil ilişkilere dayanan ve kaderci bir dünya görüşüne sahip topluluklardan hızla değişen, kazanılan statülerin hakim olduğu, evrenselci, ikincil ilişkilere dayalı toplumsal ilişkilerin ağırlıkta olduğu toplum formuna doğru ilerleme başlar (Lerner 1964, Wirth 1938).

Öte yandan birçok çalışma, cemaat ve cemiyet ya da mekanik ve organik gibi ikili kavramlara dayalı yaklaşımların dünyanın farklı yerlerinde farklı gelişmişlik düzeylerine sahip toplumlardaki çeşitliliği yakalamada yetersiz olduğuna işaret etmiştir (Pahl 1967, Stewart 1958, Wild 1976). Özellikle günümüzde, cemaat ve cemiyet, kır ve kent, geleneksel ve moderne atfedilen özellikler bir arada ve farklı kombinasyonlar halinde gözlemlenebilmektedir (Khutiala 2003: 22). Önemli olan bu farklı kombinasyonların biçim ve içeriklerini ve onları bir arada tutan toplumsal ilişkiler bütününe anlamak ve açıklamaktır. Mübeccel Kıray bu konuda şu yorumu yapar:

İki uçlarda bulunan toplumların özelliklerini bilmek, çok eksik ve anlamlı olmayan bir bilgi sahibi olmak demektir. Önemli olan, *belirli yerlerde ve zamanlarda* ne derece ve ne biçimde bir değişme olduğunu bilmek ve olanak varsa bu noktalardan genelleştirmelere varmaktır. Özellikle bugünün hızlı değişen toplumlarında artık saf tipler söz konusu olamaz. Temel yapı ne

olursa olsun, değişmeyi çeşitli yönleri ve dereceleri ile gösterebilmek, bu oluşum sırasında komünitenin nasıl bir bütün meydana getirebildiğini ifade edebilmek gerekir. Aksi halde, birçok yazılarda ve konuşmalarda yapıldığı gibi, tiplerden çok uzaklaşmış, değişmede çok ileri ve değişik safhalara varmış toplumları sadece bazı yönleri ile – hatta fonksiyon bakımından değişmiş olsa bile – eskiyi andırdıkları için az değişmişlerle aynı yere koymak tehlikesi belirir, değişme oluşumu içerisinde ortaya çıkan yeni kurumlar, yeni ilişkiler ve davranışlar anlaşılmadan kalır (1964/2000:18, vurgu yazara ait).

Yazarın vurguladığı üzere, bir toplumsal ve kültürel formasyon olarak kıyın/köyün değişen yapısını ve anlamını karşıt kutuplar olarak konumlandırılmış ideal tip kır-kent, köy-kent karşıtlıkları içinde anlamak mümkün değildir. Köylülük ve kentlilik zamandan ve mekandan bağımsız toplumsal ilişkiler olarak kavranmamalıdır. Diğer bir deyişle, analitik ayrımlar olarak köy ve kent topluluklarının zaman ve mekana göre alacakları ampirik biçimler içinde buldukları toplumsal formasyonun genel yapısından ve gelişmişlik düzeyinden bağımsız değildir (Sjoberg 1952). Bugün kırsal yaşam biçimlerinin içinde buldukları toplumun gelişmişlik ve kentleşme düzeylerine ve izlenen ekonomik politikaların izdüşümlerine doğrudan duyarlı olduklarını daha açık bir şekilde görmekteyiz (Aydın 2001). Dünyanın farklı yerlerinde tarımsal niteliğini tümüyle kaybetmiş, ekonomik olarak dışa bağımlı, öte yandan yönetsel açıdan köy olarak sınıflandırılan yerleşim yerlerine sıkça rastlanmaktadır.¹ Örneğin ABD’de kırsal değişimi inceleyen klasik çalışmalar, nüfus yoğunluğu ve yerleşme bakımından kırsal olarak tanımlanan yerleşim yerlerinde kentli değerlerin, istihdam ve yaşam biçimlerinin hakimiyetini göstermiştir (Vidich ve Bensman 1958).

Kent ve kıyın füzyonunu tarif eden *rurbanization* kavramı bu açıdan önemlidir (Palen 2002). *Rurbanization* ikili bir süreç ve olguya işaret eder: Bir yandan kırsal yaşam tarzlarının kente, diğer yandan da kentsel yaşam tarzlarının kıra sirayet etmesine gönderme yapar (Afshar 1994). Birinciye örnek olarak, gelişmekte olan ülkelerde kırdan kente hızlı ve yoğun göç sonucunda oluşan gecekondu alanlarını verebiliriz. Bu alanlar ekolojik, demografik ve sosyo-kültürel yapıları açısından zaman zaman kentten daha çok köy yapılarını andırırlar ya da bu ikisinin karması görünümündedirler. Bazı kentlerde bu nüfus toplam nüfusun ağırlıklı çoğunluğunu oluşturabilmektedir (Türkiye örnekleri için bk. Gençay 1962, Karpas 1976, Keleş 1972, Şenyapılı 2004 ve Yasa 1966).

Kente özgü toplumsal ilişkilerin ve kültürel formların kırsal alanlara sirayet etmesi biçiminde cereyan eden ikinci tarz *rurbanization* sürecine ise ülkelerin

gelişmişlik düzeylerine ve politika tercihlerine göre farklı biçimlerde rastlanabilir. Burada altyapısal modernleşmenin yaygınlaşması belirleyici süreçtir. Örneğin, gelişmiş ülkelerde kırsal ve kentsel alanlarda toplumsal ve altyapısal hizmetlere erişim düzeylerinin dengelenmesiyle ve kır-kent etkileşimin yoğunlaşmasıyla birlikte sosyo-kültürel benzeşme oluşmaktadır (Palen 2002). Nitekim, ABD’de yapılan bazı çalışmalar kentin çeperinde yaşayan ve kırsal yaşam tarzlarıyla ve değerleriyle övünen, kimliğini kent karşıtlığı üzerinden kuran birçok topluluğun kültürel değerler ve tutumlar açısından kentli topluluklardan farklı olmadığını göstermiştir (Vidich ve Bensman 1958).

Gelişmekte olan ülkelerin bazılarında ise, *rurbanization* tıpkı sanayileşme gibi bir modernleşme ve kalkınma projesi olarak benimsenmektedir. Örneğin, Hindistan’da *rurbanization* devlet destekli bir kırsal dönüşüm projesi olarak uygulamaya konulmaktadır. Burada amaç sistemli bir biçimde kentli yerleşim ve yaşam tarzlarını kıra götürmek ve melez formlar yaratarak kır-kent ayırımı ve karşıtlığını kırmaktır (Khutiala 2003). Bu projenin öncülerini eski Sovyetler Birliği’ne dahil ülkelerde ve Çin’de de görmek mümkündür. Burada da merkezi yönetimin ekonomik ve ideolojik tercihleri nedeniyle, kentleşmenin doğuracağı varsayılan yabancılaştırma ve kültürel çözülmeyi engellemek amacı ile, sanayileşme kırsal toplumsal organizasyonlara yedirilmeye çalışılmış; kentleşme olmadan sanayileşme ve kırsal kalkındırma hedeflenmiştir (Cheng 1944, Pant 1999).

Rurbanization kavramı ile tarif edilen süreçler, bir politik proje olarak değilse de, toplumsal gelişimin doğrudan sonuçları olarak 1950’lerden beri Türkiye’nin de farklı yerlerinde farklı zamanlarda yaşanmaktadır (Kurt 2003).² Sanayileşmenin uzun bir tarihe sahip olduğu, 1950’lerle birlikte yoğunlaştığı ve hızlı bir kentleşmeye neden olduğu Batı bölgelerinde bu süreçleri çok daha somut şekilde gözlemlemek mümkündür. Yakın zamana kadar bölgesel geri kalmışlık ve derin kır-kent karşıtlığı ile malül Anadolu’da ise, 1980’lerden beri benzer bir süreç yaşanmaktadır. Yeni ekonomik politikaların ve küreselleşmenin sanayi merkezlerine dönüştürdüğü Denizli, Kayseri, Gaziantep gibi kentlerde hızlı ve kapsamlı bir toplumsal değişim gözlenmektedir (Işık ve Pınarcıoğlu 1996, ESIWEB 2005, Köse ve Öncü 1998). Bu toplumsal değişimin bir ayağı göç ve sermaye yoğunlaşması ile birlikte yaşanan hızlı sanayileşme ve kentleşme iken, diğer ayağı da sanayileşmenin doğrudan etkisiyle kırsal alanlarda yaşanan dönüşümdür (Yıldırım 2007). Ulaşım ve iletişim olanaklarının artması, sanayileşmenin yaygınlaşması, köylerin sosyo-ekonomik durumunun görece iyileşmesi ile birlikte kır-kent iletişimi artmakta ve köylerde tarım-dışı istihdam biçimleri yaygınlaşmaya başlamaktadır. Bu tür süreçle-

rin köylünün yaşam tarzında ve kültürel değer ve tutumlarında bir değişime neden olması kaçınılmazdır.

Araştırmanın Amacı ve Kapsamı

Anadolu'daki sanayileşmenin kırsal yapıdaki toplumsal ve kültürel etkilerini incelemeyi amaçlayan bu çalışma, Gaziantep şehir merkezine 10 kilometre uzaklıkta ve organize sanayi bölgelerinin hemen yanında yer alan bir köyde yapılan saha araştırmasının sonuçlarını sunmaktadır. Araştırmanın evreni olarak Gaziantep yöresinin ve söz konusu köyün seçilmesinin iki nedeni vardır. Öncelikle, geleneksel sanayisi uzun bir geçmişe sahip olan Gaziantep, 1980'lerden itibaren yeni bir sanayileşme dalgasına girmiş ve Güneydoğu bölgesinin en önemli sanayi kenti haline gelmiştir (Ayata 2004). Gaziantep'in yakın dönemdeki sanayileşmesi, birçok başka şehirde olduğu gibi, temelde organize sanayi bölgelerinde örgütlenmektedir. Organize sanayi bölgelerinin neredeyse hepsi kentin dışında, öncesinde tarım yapılan kırsal alanlarda kurulmuştur. Bu süreç çevrede yer alan köylerde muazzam toplumsal, ekonomik ve kültürel değişimlere neden olmaktadır. Araştırmanın gerçekleştirildiği köy ise, yaklaşık on beş senedir sanayileşme sürecinin doğrudan etkilerini yaşamaktadır. Organize sanayi bölgelerinin içinde kalan köyün halkı hızla işçileşmekte ve tarımdan uzaklaşmaktadır. Köyü özgün kılan bir diğer olgu da, beklenenin aksine, sanayileşmeyle birlikte köyün nüfus hareketlerine maruz kalmamış olmasıdır. Köyün sit alanı ilan edilmesi, organize sanayi bölgelerinin içinde yer almasına ve sanayileşmenin etkilerini doğrudan yaşamasına rağmen, köyün göç almasını engellemiştir. Bu nedenle, köy sanayileşmenin etkilerini topluluğun sayısında ve niteliğinde dikkate değer bir değişim olmadan yaşamaktadır.

Saha araştırması, 2008 yılı Mart ve Nisan aylarında gerçekleştirilmiştir. Araştırmada anket ve derinlemesine mülakat yöntemleri kullanılmıştır. Toplam 115 kişi (hane reisi veya yakınları) ile *hane halkı anketi* yapılmıştır. Anket uygulamasının yanı sıra, köyün ileri gelenleri de dahil olmak üzere pek çok kişi ile de rastgele ve planlı derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu mülakatlardan elde edilen bilgiler niceliksel verileri tamamlamaktadır. Anket sonuçları istatistiksel analize tâbi tutulurken, mülakatlarda *tematik niteliksel analiz* yöntemi kullanılmıştır. Anket yapılan 115 kişinin %38,3'ü kadın ve %61,7'si erkektir. Görüşülen kişilerin çoğunluğu 30 yaşın üzerindedir ve köyün yerlisidir.

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde sanayileşmenin ve kentleşmenin kırsal alanlarda yarattığı toplumsal ve kültürel sonuçları inceleyen çalışmalar, çok boyutlu bir değişim sürecine işaret ederler. Sanayileşme-kentleşme

ikili süreçleri kırsal toplulukların sosyo-demografik özelliklerinde, hanelerin ekonomik faaliyetlerinde, yaşam tarzlarında, tüketim kalıplarında ve bireylerin kültürel anlamlandırma haritalarında derin etkiler yaratabilmektedir (Broadway 1990, 2001, Freudenburg 1982, Krannich & Greider 1990, Khutiala 2003). Türkiye’de sanayileşmenin kent çeperine ve kırsal yapılara yaptığı etkileri doğrudan konu edinen çalışmalar olmamakla birlikte,³ genel anlamda modernleşmenin, kentleşmenin, üretim ve değişim süreçlerinde yaşanan dönüşümlerin köy topluluklarına ve kırsal yapılara etkilerini araştıran çok sayıda çalışma da benzer olgulara odaklanmış ve değişimin boyutlarını ve niteliğini anlamayı hedeflemiştir.⁴

Bu çalışmaların işaret ettiği süreçler saha araştırmasının yapıldığı köyde de gözlenmektedir. Köyde yaşanan değişimin boyutlarını tarihsel bağlamı içinde gözlemlemeyi olanaklı kılmak amacı ile izleyen bölümde, yapılan görüşmelerden elde edilen bilgilere dayanarak, öncelikle köyün kısa bir tarihçesi verilmekte ve organize sanayi bölgelerinin kurulmasıyla birlikte ekonomik yapıda yaşanan değişim incelenmektedir. Aynı bölümde görüşülen kişilerin eğitim düzeyi, hane yapısı ve yaşanan konutların özellikleri incelenmektedir. Makalenin ikinci bölümü, köydeki kültürel değişim eğilimlerini ele almaktadır. Tüketim kalıpları, kadın-erkek eşitliği ve dinin toplumsal yaşamdaki yerine dair kişilerin algı ve tutumlarına ilişkin veriler bu amaçla incelenmektedir. Sonuç bölümü ise, elde edilen bulguların kısa bir değerlendirmesini sunmaktadır.

Toplumsal Yapıda Değişim

Meslek ve Gelir: Araştırmanın yapıldığı köy Gaziantep şehrinin yaklaşık 10 kilometre kuzey batısında yer almaktadır. Köyün ileri gelenleri ile yapılan görüşmelerden elde edilen bilgilere göre, köy 420 haneden oluşmaktadır. TÜİK’in 2007 adres temelli nüfus sayımındaki verilere göre köyün toplam nüfusu 1822’dir ve 936’ı erkek, 886’ı kadındır. Bu nüfusun neredeyse tamamı, şehre göç edip sonra geri dönmüş olanlar da dahil, köyün yerlilerinden oluşmaktadır.⁵

Köyün ileri gelenleri ile yapılan görüşmelerde kaydedilen anlatılara göre, köy 1950’lere kadar içine kapalı geleneksel bir yaşam tarzına sahiptir. Köylülerin hepsi tarım ve hayvancılıkla uğraşmaktadır Tarımda ilkel üretim teknikleri kullanılmaktadır; bu nedenle verimlilik düşüktür. Pazar ilişkileri mevcut değildir. Büyük toprak sahipleri bile ancak geçimlik üretim yapabilmektedir. Öte yandan toprak mülkiyeti ilişkileri son derece eşitsizdir. Köyün çoğunluğu küçük üreticilerden ya da topraksızlardan oluşmaktadır. Mülksüzlerin temel geçim kaynağı toprak sahiplerine *azaplık* yapmak, yani ‘karın tokluğuna’ top-

rak sahiplerine çalışmaktır. Bu nedenle, büyük toprak sahiplerinin köy halkı üzerinde sosyal, ekonomik ve kültürel tahakkümü söz konusudur.

1950'lerde köyün içinden tren yolunun geçmesi bir değişim rüzgarını tetiklemiştir. 1970'li yıllarda, şehirde çalışma olanaklarının artmasıyla birlikte, köylü treni daha sık kullanarak şehirde günübirlik çalışmaya başlamıştır. Ancak, bu işler genellikle geçici ve düzensiz inşaat işleridir. Fakat bu işlere erişebilmenin yine de köydeki toplumsal yapıya önemli etkileri olmuştur. Köy dışında ücretli istihdam olanakları köylülerin toprak sahiplerine bağımlılığını azaltmıştır. Sonuç olarak, 1970'lerin sonuna doğru azaplık kurumu giderek zayıflamış ve ortadan kalkmıştır. Bu süreç içinde toprak mülkiyetinin dağılımında da bazı değişiklikler yaşanmıştır. Gelir olanaklarının artması toprak mülkiyetinin el değiştirmesine olanak tanımış ve arazi alımları ile birlikte köyde görece eşit bir toprak mülkiyeti dağılımı gözlenmeye başlamıştır. Ne var ki, bu dönemde trenin köye sağladığı ulaşım olanakları sınırlı kalmıştır. Tren seferlerinin saatlerinin çalışma saatlerine denk düşmemesi kentte çalışmanın yaygınlaşmasını engellemiştir. Bu nedenle kentte düzenli bir işe ulaşmak isteyenlerin çoğu şehre göç etmek zorunda kalmışlardır. Öte yandan, köyde yaşayıp da şehirde çalışmak isteyenlerin sayısının çoğalmasıyla 1980'lerde köye dolmuş alınmış ve köyden şehre düzenli seferler yapılmaya başlanmıştır. Ulaşımın kolaylaşması ve düzenli hale gelmesi, bir taraftan köyden kente göç isteğini azaltırken, diğer yandan da köy-kent etkileşimini daha yoğunlaştırmıştır.

Köyün toplumsal yapısında çarpıcı bir dönüşüme neden olan süreç ise çevrede organize sanayi bölgelerinin kurulmasıyla başlar. Çevrede önce 1. ve 2. Organize Sanayi Bölgeleri, arkasından da 3. ve 4. Organize Sanayi Bölgeleri kurulur. 1. ve 2. Organize Sanayi Bölgelerinin köyün istihdam yapısına etkileri sınırlı kalır, çünkü coğrafi olarak yakın olmalarına rağmen ulaşım zordur. 3. ve 4. Sanayi Bölgelerinin kurulması ise köyü tümüyle değiştirir. Bu iki organize sanayi bölgesinin köylünün tarım arazilerine kurulması nedeniyle köylü büyük oranda topraksızlaşır ve tarımdan uzaklaşmak zorunda kalır. Zamanla köylünün temel istihdam alanı bu organize sanayi bölgelerindeki fabrikalar olur. Aynı zamanda ulaşımın kolay ve ucuz hale gelmesiyle kentte çalışma oranları da artar. Kentte çalışanlar, çevredeki fabrikalarda çalışanlardan sonra ikinci büyük ücretli grubu oluşturur.

1980'lerin sonundan itibaren, öncesinde göç nedeniyle nüfus kaybı yaşayan köy, sanayi bölgelerinin gelişimi ve kente ulaşımın kolaylaşmasıyla birlikte, bir geriye dönüş akınına uğrar ve dışarı göç durur. Öte yandan, köye göç de sınırlı kalır. 2000'lerin başında köyün sit alanı ilan edilmesi ile

köyde inşaat yasaklanır. Yaşanan konut sıkıntısı nedeniyle yöredeki fabrikalara çalışmak için gelenler yerleşmek için bu köy yerine, başka köyleri tercih ederler. Kısacası köyün istihdam yapısında muazzam dönüşümler yaşanırken, demografik yapısında kayda değer bir değişim yaşanmaz. Köyde yaşayan topluluk neredeyse aynı kalır. Şu anda köyde dışarıdan gelen sadece bir aile vardır. Diğerlerinin hepsi doğma büyüme yerli ya da Antep'e göç edip geri gelen köylülerin çocuklarıdır.

Sanayi işletmelerinin açılmasının köydeki istihdam yapısına yaptığı etkiye baktığımızda, hane reislerinin %42.6'sının halihazırda sanayide ve kamuda ücretli çalışanlardan oluştuğunu görmekteyiz. Buna geçici/marjinal işler yapanları, emeklileri ve kendini işsiz olarak tanımlayanları da eklersek, görüşülen haneler arasında tarım dışında ücret/maaşla geçinenlerin oranı %78.3'e ulaşmaktadır. Öte yandan yaptığı işi çiftçilik olarak tanımlayan hane reislerinin oranı %9 ile sınırlıdır. Geri kalanlar da ev kadınlarından oluşmaktadır. Bu tabloyu hanelerin temel gelir kaynaklarına bakarak tamamlayabiliriz. Görüşülen kişiler arasında hanenin temel gelir kaynağı olarak ücret ve maaşı sayanlar %78.9 ile en büyük grubu oluşturmaktadır. Buna eğer esnafları ve rantiyeleri de eklersek köyde tarım dışı gelirden geçinenlerin oranı %94.8'e ulaşmaktadır. Geri kalan kesim ise herhangi bir düzenli gelir kaynağı belirtmemiştir.

Yapılan iş ve temel gelir kaynaklarını tamamlayan bir başka gösterge de toprak sahipliği ve tarımsal faaliyetle iştigal oranlarıdır. Görüşülen 115 haneden yalnızca 40 tanesinin toprağı vardır. Bu hanelerin de neredeyse hepsi küçük ve orta ölçekli toprak sahipleridir (40 dönüm ve altında). Yalnızca iki aile 200 dönümün üzerinde toprağı sahiptir. Toprak sahipliğinde aşırı bir kutuplaşma söz konusudur. Toprak sahibi olan hanelerin de yalnızca beşte biri tarım yaptıklarını belirtmiştir.

Temel gelir kaynağı olarak tarımsal faaliyet köyde neredeyse yok olmuş iken, hayvancılık önemli bir ek gelir kaynağı olarak varlığını devam ettirmektedir. Görüşülen hanelerin yaklaşık yarısı büyük baş hayvan sahibidir. Öte yandan bu ailelerin yaklaşık %85'inin sahip olduğu hayvan sayısı 1 ila 3 arasındadır. Köyün orman köyü ilan edilmesinin ardından hayvancılığa da büyük sınırlamalar getirilmiş; hayvancılık ev içine çekilmiş ve geçimlik düzeye gerilemiştir. Köyde hayvancılığı temel gelir kaynağı olarak gösteren hiç kimsenin olmaması da bu gözlemi doğrulamaktadır. Köyde hayvancılık geçimlik düzeyde, ev ekonomisine katkı amacıyla ve büyük çoğunlukla da kadınlar, yaşlılar ve çocuklar tarafından yapılmaktadır.

Hanelerin aylık toplam gelir düzeylerine göre bir sınıflama yaptığımızda ise, hanelerin %40'tan biraz fazlasının 550 TL ve altında aylık gelire sahip olduğunu görürüz. 551-750 TL arasında gelire sahip hane oranı %20,2'dir. 751-1000 TL arasında kazanan hane oranı %22,4'tür. 1000 TL üzeri kazanan hane oranı ise %17,4'tür. Ortanca değeri dikkate aldığımızda ise, hanelerin %50'si 650 TL'nin altında ve diğer yarısı da 650 TL'nin üzerinde kazanmaktadır.

Ne var ki, aylık toplam gelir hanelerin büyüklüğüne orantılı bir şekilde değerlendirilmediğinde, hanelerin ekonomik durumuna ilişkin somut bir bilgi vermez. Bu nedenle, daha gerçekçi bir gelir durumu tespiti yapabilmek için hanenin gelirini hanede yaşayan kişi sayısına böldük. Bu şekilde elde ettiğimiz kişi başına düşen gelir seviyesine göre de hanelerin yeniden bir sınıflandırmasını yaptık. En alt gelir, alt gelir, orta gelir ve üst gelir olmak üzere dört gelir grubu oluşturduk. Buna göre, en alt gelir grubunda değerlendirilen ve kişi başına aylık 100 TL altında gelire sahip hanelerin oranı %34,9; alt gelir grubunda değerlendirilen ve kişi başına aylık 101-199 TL arasında gelire sahip hanelerin oranı %4; orta gelir grubunda yer alan ve kişi başına aylık 200-299 TL arasında gelire sahip hanelerin oranı %14,7, üst gelir grubu oluşturan ve kişi başına aylık 300 TL'den fazla gelire sahip hanelerin oranı ise %6,4'tür. Bu dağılımdan da görüleceği gibi, hanelerin büyük bir çoğunluğu (%78,9'u) yoksul ve düşük gelirlidir. Öte yandan köyde ekonomik farklılaşmanın ve tabakalaşmanın da ipuçları görülmektedir.

Eğitim: Araştırma kapsamında köyde görüşülen kişilerin eğitim düzeylerine bakıldığında şaşırtıcı bir tablo ile karşılaşılmaktadır. Kente yakınlığı ve uzun bir süredir kentle olan iletişimi dikkate alındığında, araştırmaya katılanların ve buna dayalı olarak da köyün eğitim düzeyi genel olarak düşüktür. Görüşülen kişilerin yaklaşık %70'i ilkokul mezunlarından ve okur yazarlardan oluşmaktadır. Yaklaşık %24 gibi bir kesimin de okuma yazması yoktur. Ortaokul ve lise mezunları çok küçük bir kesimi oluşturmaktadır. Köyde üniversite mezunu sadece 2 erkek bulunmaktadır. Bu durum yakın gelecekte de çok değişecek gibi görünmemektedir. Görüşmelerin yapıldığı sırada köyde üniversite öğrencisi olanların ve üniversiteye hazırlananların sayısı 5'i geçmiyordu. Öte yandan bu bilgiyi bir bağlama oturarak değerlendirmek gerekir. TÜİK'in 2000 nüfus sayımı verilerine dayalı Kent Araştırması sonuçlarına göre, Gaziantep il merkezinde ilkokul mezunlarının toplam nüfus içindeki payı %34 ve orta öğretim mezunlarının toplam nüfus içindeki payı %4,6'dır. Çarpıcı bir şekilde köydeki oranlar kent genelindeki oranlardan oldukça yüksektir. Dolayısıyla, köyün eğitim verileri değerlendirilirken bu bilgi de dikkate alınmalıdır.

Köyde eğitim düzeyinin genel olarak ve bütün grupları kesecek şekilde düşük olduğunu belirtmiştik. Buna ilaveten, eğitim düzeyinin cinsiyete göre eşitsiz dağıldığını da görmekteyiz. Kadınlar eğitime erişimde erkeklere göre her düzeyde dezavantajlıdır. Kadınlar arasında okuma yazma bilmeyenlerin oranı erkeklere göre çok yüksek ve ilkökul mezunu oranı da erkeklere göre çok düşüktür. Daha çarpıcı olan, kadınlar arasında ilkökul sonrası eğitim gören hiç kimsenin olmamasıdır. Ortaokul ve lise mezuniyeti oranları erkekler arasında da çok düşük iken (sırasıyla %6,1 ve %1,7), kadınlar ilkökul sonrası eğitimden tümüyle dışlanmışlardır.

Eğitim konusunda altı çizilmesi gereken bir diğer nokta da, kuşaklar arası eğitim düzeyi farklarına baktığımızda beklenildiği gibi bir artışın görülmemesidir. İlkokula gitme eğilimi genç kuşaklarda yaşlılara göre büyük bir artış gösterirken, zorunlu eğitim sonrası okullaşma oranı eski kuşaklara göre daha düşük kalmıştır. Diğer bir deyişle, en yaşlı kuşaktan en genç kuşağa doğru gittiğimizde, ortaokul ve lise eğitimine talepte zamanla düzenli bir artış olmamış; aksine istikrarsız ve marjinal bir değişim yaşanmıştır. Zaman içerisinde ulaşım olanakları ile kente erişimin çok daha kolay hale geldiği ve toplumun genelinde eğitime karşı duyarlılığın arttığı bir dönemden söz ettiğimizi düşündüğümüzde, köyde gözlemlenen bu örüntü şaşırtıcıdır.

Yapılan görüşmelerde bu duruma dair iki açıklama getirilmiştir. İlki eğitime erişimin maliyetinin giderek artması ve ailelerin bu gideri karşılamakta zorlanmalarınıdır. Özellikle zorunlu eğitim sonrası okullaşmanın ek maliyet gerektirdiği ve ancak kentte gerçekleştirilebileceği düşünülürse ailelere getireceği maddi yük tahayyül edilebilir. İkinci açıklama, köyde son 10-15 yılda yaşanan ekonomik değişime işaret etmektedir. Köyde ve köyün yakın çevresinde sanayi işletmelerinin sayısının ve işgücüne talebin artması, erken yaşta ücretli emek piyasasına katılmayı, hem aileler, hem de gençler için rasyonel ve çekici kılmaktadır. Diğer bir deyişle, eğitimin artan maliyetinin yanı sıra uzun vadeli ve getirileri belirsiz bir yatırım olması, köyde eğitim yerine işçileşmeyi teşvik etmektedir. Bu iki gözlem, aynı eğilimler devam ettiği sürece, bu topluluğun orta ve uzun vadede eğitim düzeyi düşük, vasıfsız ve yarı-vasıflı işgücü haline geleceğini göstermektedir.

Hane ve Konut: Köyün hane yapısına baktığımız zaman, hanelerin %60'a yakınının 6 ve altında kişiden ve yaklaşık %75'inin de çekirdek aileden oluştuğunu görmekteyiz. Bu iki olgu köyde modern aile yapısına doğru bir evrilmenin olduğuna işaret etmektedir. Öte yandan, hanenin büyüklüğünün hanenin gelir durumuna duyarlı olduğunu görmekteyiz. Örneğin en alt gelir grubunda hanede yaşayan kişi sayısı ortalama 6,5 iken, bu sayı en yüksek

gelir grubunda 3,8'e düşmektedir. Bu durum yine kent çalışmalarında yaygın olarak tespit edilen bir olguya benzemesi açısından önemlidir: hanenin ekonomik durumu iyileştikçe hane büyüklüğü de giderek küçülmektedir.

Hane yapısının özellikleri değerlendirilirken köyde geniş ailelerin sayısının görece yüksek olmasının temelde sit alanı uygulamasından kaynaklanan bir olgu olduğu da dikkate alınmalıdır. Sit alanı uygulamasından dolayı yeni konut yapımına katı sınırlamalar getirilmiş ve bu da farklı kuşakların bir arada yaşamasını zorunlu kılmıştır. Bu durumda olan hanelerin neredeyse hepsi büyük bir rahatsızlık duyduklarını belirtmişlerdir. Konut yapımına ve yenilenmesine getirilen sınırlama, yalnızca ailelerin ayrılmasını engellemekte; aynı zamanda bir mekan sorunu yaratmaktadır. Birlikte yaşamaktan ve yaşanan konutun yetersizliğinden şikayetler, en çok genç çiftler arasında görülmektedir. Genç çiftler, ebeveyn ve diğer akrabalarla aynı evi paylaşmaktan rahatsız olmakta ve kendilerine ait ayrı bir evde yaşamayı arzulamaktadırlar. Mekan sıkıntısının yarattığı mahremiyet sorunları bu şikayetlerin temel sebebidir. Çiftlerin ayrı yaşaması gerektiği fikrinin güçlü bir şekilde ifade edilmesi ve mahremiyetin dert edilmesi, gençlerin modern aile ideolojilerinden etkilendiğini ve çekirdek aileye dayalı yaşam tarzını bir norm olarak benimsediklerini göstermektedir.

Köy yaşamının temel özelliklerinden biri, konut sahipliği ve kentte rastlanmasa pek mümkün olmayan mülkiyet ve barınma biçimlerinin yaygınlığıdır. Bu açıdan ele aldığımızda bizim örneklemimiz içinde de ev sahipliği yaygındır. Hanelerin %83,5'i kendi evinde oturmaktadır. Miras sorunları nedeniyle konut bir başkasına, genellikle de akrabasına ait olduğu halde, konutta bedelsiz oturanların oranı ise %12,2'dir. Köy arazisine yapılan ve yine bedelsiz oturanların oranı da %1,7'dir. Kısacası, görüşülen kişilerin toplam %97,4 gibi bir oranı konutunda herhangi bir bedel ödemediği oturmaktadır. Geri kalan çok küçük bir kesim kiracıdır. Bunları da mülksüz kalmış köylüler oluşturmaktadır. Bu bağlamda kentli yaşamla özdeşleştirilen kiracılık köyde çok sınırlı bir olgu olarak gözlenmektedir. Köyün göç almamış olması bu durumun en önemli nedenlerinden biridir.

Konutların yapım tarihine baktığımızda %76,5 gibi büyük bir oranının 1980 sonrası inşa edildiğini görmekteyiz. Bu da çevrede organize sanayi bölgelerinin kurulmasının köy üzerindeki bir diğer etkisine işaret etmektedir. Kamulaştırmadan kazanılan gelir ile birçok aile kendine ya da çocuklarına yeni konut inşa etmiştir. Bu nedenle, köyün arkeolojik alanlarının bulunduğu eski bölge hariç, diğer mahallelerdeki yeni yapılan konutlar çok iyi durumdadır ve genel olarak modern standartlara uygun inşa edil-

mişlerdir. Yeni evlerin neredeyse tümünde ayrı mutfak, misafir odası ya da salon ve banyo vardır. Yine yeni evlerin tümünde tuvalet evin içindedir. Şebeke suyu ve elektrik bağlantısı vardır.

Konutların özellikleri açısından temel ayırım noktalarından biri konutların yapım tarihi iken, bir diğeri de hanelerin gelir durumudur. Özellikle, modern konutun temel özelliklerinden sayılan banyo ve tuvaletin evin içinde olması, hanenin gelir düzeyine duyarlı olarak değişmektedir. Şebeke suyu ve elektriğe erişim ise neredeyse tüm köyde yaygın hale gelmiştir. Oda sayısında gelire duyarlılık tespit edilmemiştir. Görüşülen kişilerin %80'e yakını 1-3 odalı konutlarda yaşamaktadır ve ortalama oda sayısı 3'tür.

Kültürel Yapıda Değişim

Tüketim Eğilimleri: Tüketim kalıplarındaki değişim kültürel modernleşmenin en önemli göstergelerinden biri olarak kabul edilir. Tüketim kuşkusuz değerler kadar kişilerin ve hanelerin refah düzeyi ile de doğrudan bağlantılıdır. Bu nedenle tüketim mallarının gruplara göre dağılımı, gelir ve statü farklılıklarının maddi göstergeleri olarak okunurken, bir zamanlar lüks tüketim maddeleri olarak kodlanan malların tüketiminin kitleselleşmesi de bir anlamda modern/kentli yaşam tarzlarının yaygınlaşmasının yanı sıra 'tüketimin demokratikleşmesi' olarak da yorumlanabilir.

Bu açıdan araştırmada derlenen veriler üzerinden hanelerin tüketim kalıplarına ilişkin göstergelere baktığımızda, iki önemli eğilimden söz edebiliriz (bk. Tablo 1). Modern ev aletlerine sahiplik bağlamında, tüketim kalıplarında kesin kır-kent ayrımlarının zayıfladığı gözlenmektedir. İkinci olarak, yine modern ev aletlerine erişimde hanenin gelir düzeyi önemli bir belirleyen olmakla beraber, bazı temel ev aletlerinde gelirden bağımsız bir şekilde yaygın kullanım söz konusudur. Kısacası, eskiden oldukça pahalı olan ve dolayısıyla tüketici kitlesi sınırlı olup hem refah, hem de statü göstergeleri olarak işlev gören dayanıklı tüketim eşyalarının bir kısmı sıradanlaşmış, hem kırsal, hem de yoksul hanelerin artık vazgeçilmez gereksinimleri haline gelmiştir.

Televizyon, kullanımı en hızlı yaygınlaşan eşyalar arasında başı çekmiştir. Toplamda %99,1 gibi bir sahiplik oranı televizyonun artık gelir düzeyinden bağımsız bir şekilde neredeyse her haneye girdiğini göstermektedir. Aynı durum buzdolabı için de geçerlidir. Modern tüketim eğilimlerine duyarlılık ve benimseme bakımından telefon kullanımı da önemli bir göstergedir. Ev telefonu kullanımı sınırlı sayıda hanede gözlemlenirken, cep telefonu kullanımına yine gelirden bağımsız bir şekilde neredeyse her hanede rastlanmaktadır. Bu bağlamda cep telefonu sahipliğini de ekonomik

refah göstergesi olmaktan çıkarıp, yerine hanede kişi başına düşen cep telefonu sayısını ikame etmek daha anlamlı olabilir.

Tablo 1: Hanelerin Gelir Düzeylerine Göre Tüketim Eğilimleri

	EN YOKSUL (< 100 TL/Kişi) N=44		ALT GELİR (101-199 TL/Kişi) N=48		ORTA GELİR (200-299 TL/Kişi) N=16		ÜST GELİR (>300 TL/Kişi) N=7	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Televizyon	44	100,0	47	97,9	16	100,0	7	100,0
Buzdolabı	44	100,0	48	100,0	16	100,0	7	100,0
Cep telefonu	43	97,7	47	97,9	16	100,0	7	100,0
Çamaşır makinesi	33	75,0	42	87,5	13	81,3	5	71,4
Fırın	26	59,1	34	70,8	13	81,3	5	71,4
Elektrikli süpürge	19	43,2	29	60,4	11	68,8	5	71,4
Dvd/Cd çalar	12	27,3	22	45,8	3	18,8	3	42,9
Kombi/Şofben	9	20,5	9	18,8	3	18,8	5	71,4
Ev telefonu	9	20,5	16	33,3	3	18,8	2	28,6
Klima	3	6,8	1	2,1	3	18,8	3	42,9
Bilgisayar	2	4,5	2	4,2	1	6,3	2	28,6
Bulaşık makinesi	--	--	3	6,3	--	---	2	28,6
Otomobil	10	22,7	11	22,9	5	31,3	2	28,6
Tarım aracı	5	11,4	3	10,4	2	12,5	--	--
Ticari araç	4	9,1	2	4,2	2	12,5	1	14,3

Kullanımı yaygınlaşan diğer modern ev aletleri, sırasıyla çamaşır makinesi (%80,9), fırın (%67,7) ve elektrikli süpürge (%55,7). Bu tüketim maddelerinde erişim ile gelir düzeyi arasında pozitif bir ilişki varken, diğer bir deyişle, hanenin gelir düzeyi arttıkça çamaşır makinesine, fırına ve elektrikli süpürgeye sahip olma oranı da artarken, hanelerin bu mallara erişiminde genel bir yaygınlık da göze çarpmaktadır. En yoksul hanelerin bile önemli bir oranının bu üç eşyaya sahip oldukları görülmektedir. Öte yandan, elektrikli ev aletleri arasında bulaşık makinesi sahipliğinin halen çok düşük düzeyde olduğu görülmektedir. Belli ki, bulaşık makinesi halen lüks tüketim maddesi olarak algılanmakta ve ancak gelir düzeyi daha yüksek olan haneler tarafından satın alınabilmektedir. Bulaşık makinesi gibi DVD/VCD çalar, kombi/şofben, klima ve bilgisayar gibi eşyalara erişim köydeki hanelerin gelir düzeyi ile pozitif ilişki içindedir ve diğer eşyaların aksine çok az hane tarafından erişilebilmektedir.

Dayanıklı tüketim mallarının ve özalde de elektrikli ev aletlerinin bu kadar yaygınlaşmasının kır-kent ayrımının kırıldığına ve kadınların hane içinde konumlarının değiştiğine işaret ettiğini iddia edebiliriz. Ev içi işlerde yoğun kadın emeği yerine ev aletlerini ikame etmek, üstelik tarımdan tarım-dışı ücretli istihdama geçilen ve dolayısıyla kadın emeğine üretim sürecinde daha az ihtiyaç duyulan bir ortamda, hem genel anlamda modernleşmenin, hem de kadının değişen konumunun bir göstergesi olarak okunmalıdır.

Değınilmesi gereken bir diğler nokta, hem otomobil, hem de ticari araç sahipliğinin köyde yaygınlaştığıdır. Bu iki gösterge, elektrikli ev aletlerinde olduğu gibi, otomobil ve ticari araçta da artık yalnızca mülkiyetin değil, aynı zamanda sahip olunan eşyanın niteliğinin dikkate alınması gerektiğine işaret etmektedir. Diğler bir deyişle, yalnızca neye sahip olunduğu değil, sahip olunan eşyaların niteliği de (markası, tarihi, fiyatı vb.) ekonomik ve kültürel ayrımların önemli belirleyenleri olarak köy çalışmalarında dikkate alınmalıdır. Bu bağlamda dikkat çekici bir olgu, tarım aracı sahipliğidir. En üst gruba mensup hanelerde hiç tarım aracı yokken, diğler gelir gruplarında da tarım aracı sahipliği çok düşük düzeydedir. Bu durum, daha önce köydeki ekonomik faaliyetlere ilişkin yaptığımız gözlemleri doğrular niteliktedir. Bütün gelir grupları arasında tarımsal faaliyetten kesin bir şekilde uzaklaşma vardır. Ayrıca bu eğilim en çok üst gelir grubunda gözlenmektedir.

Son olarak, tüketim üzerinden yaşanan kadın-erkek ve yaşlı-genç çatışmalarına değinmek gerekir. Köyde gözlenen bir olgu erkeklerin tarım dışı ücretli istihdama kayması ve kadınların da tarımsal faaliyetlerdeki rolünün azalmasıyla birlikte yaşanan değişimdir. Tarlada çalışma ihtiyacının ortadan kalkması ile birlikte köydeki kadınlar üretici rollerinden sıyrılmış ve daha çok tüketici bir role bürünmüş görünürler. Modern ve kentli toplumlarda kadının evin temel ihtiyaçlarını pazardan karşılanıyor olması bu rolün ortaya çıkmasında en önemli faktördür. Kentli ortamlardaki cinsiyete dayalı işbölümünde, kadınların evle özdeşleştirilen görevlerinin büyük bir kısmını aslında ailenin ihtiyaçlarını karşılamak için zorunlu hâle gelen alışveriş yapmak oluşturmaktadır. Öte yandan, bu işbölümü kadının 'tüketim çılığını' olarak damgalanmasına neden olur (Hall ve Neitz 1993). Benzer bir önyargı ve şikayet köydeki erkeklerde de vardır. Erkekler kendilerinin fabrikalarda çalışmaya başladıklarından beri kadınların işinin kalmadığını ve kadınların tek yaptıklarının şehre gidip alışveriş yapmak olduğunu söylemektedirler. Erkekler arasında "biz kazanıyoruz, kadınlar harcıyor" şikayeti yaygındır. Kadınlar ve erkekler arasında tüketim üzerinden yaşanan çatışmanın temel eksenini elektrikli ev aletleri, mobilya, kıyafet gibi eşyalar oluşturmaktadır.

Kuşaklar arasında da benzer bir tüketim eksenli çatışma gözlemlenmektedir. Gençler modern yaşamın konforlarından faydalanmak istemekte ve bunun için harcama yapmaktan kaçınmamaktadırlar. Yaşlı kuşak ise bunu bir israf olarak görmekte, ve kuşaklar arası bir ‘ihtiyaçlar tanımı’ çatışması yaşanmaktadır. Kuşaklar arası çatışmanın yaşandığı temel alanlar cep telefonu, bilgisayar ve DVD/CVD çalar gibi teknolojik iletişim ve eğlence araç gereçleri, kıyafet ve eğlence üzerine harcamalardır.

Toplumsal Cinsiyete ve Dine Dair Tutumlar: Bu bölüm, toplumsal değerlerde yaşanan dönüşümü modernleşme ve kentleşme kuramlarında yaygın olarak kullanılan iki kavram üzerinden incelemeye çalışmaktadır. Neredeyse bütün toplumsal değişim kuramları, toplumsal ilişkilerin modernleşmesi ve kentli değerlerin içselleştirilmesi ile birlikte, geleneksel toplumsal cinsiyet kurgusunda ve dine yaklaşımda bireyin değer ve tutumlarında bir değişimi varsayar. Bu değişimin yönü, toplumsal cinsiyet ilişkilerinde daha eşitlikçi ve liberal bir yönelim; dinin toplumsal hayatın merkezinden bireyin kişisel hayatına çekilmesi ve dinle ilişkinin bireysel inanç düzeyine inmesi şeklinde formüle edilebilir.⁶

Tablo 2: Cinsiyete Göre Cinsiyet Eşitliğine Dair Algı ve Tutumlar

	KADIN (N= 67)		ERKEK (N= 71)		TOPLAM (N= 138)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Kadının Yeri Evidir						
Katılıyorum	51	49,5	52	50,5	103	74,6
Katılmıyorum	14	43,8	18	56,3	32	23,2
Fikrim yok	2	66,7	1	33,3	3	2,2
Kızlar Okumasa Da Olur						
Katılıyorum	9	32,1	19	67,9	28	20,3
Katılmıyorum	56	52,3	51	47,7	107	77,5
Fikrim yok	2	66,7	1	33,3	3	2,2
Kızlar Meslek Sahibi Olmasalar da Olur						
Katılıyorum	18	41,9	25	58,1	43	31,2
Katılmıyorum	44	51,8	41	48,2	85	61,6
Fikrim yok	5	50,0	5	50,0	10	7,2
Görücü Usulü Evlilikler Daha Sağlıklıdır*						
Katılıyorum	42	75,5	31	42,5	73	52,9
Katılmıyorum	23	42,6	31	57,4	54	39,1
Fikrim yok	2	18,2	9	81,8	11	8,0

Kızım İsteddiği ile Evlenebilir**						
Katılıyorum	44	58,7	31	41,3	75	54,3
Katılmıyorum	21	35,6	38	64,4	59	42,8
Fikrim yok	2	50,0	2	50,0	4	2,9
*p<0,0027; **p<0,03						

Araştırma sonuçlarına göre, kadınların toplumdaki yeri ve rolüne dair daha liberal ve eşitlikçi bir eğilimin yanı sıra, geleneksel ve muhafazakar değerlerin de taşınmaya devam ettiği bir yapıyla karşılaşmaktayız (bk. Tablo 2). Örneğin, görüşülen kişilerin çoğunluğu, kızların okuması ve meslek sahibi olması gerektiği fikrine katılmaktadır. Öte yandan, kadınların yerini evi olarak gören zihniyet çok güçlü bir destek almaya devam etmektedir. Benzer bir şekilde, çelişkili bir tutum evlilik konusunda da gözlenmektedir. Görücü usulü evliliklerin daha sağlıklı olduğunu düşünenler görece çoğunlukta iken, büyük bir çoğunluk kızların evlilik konusunda kendi tercihlerini kullanmalarını da onaylamaktadır.

Tablo 3: Gelir Gruplarına Göre Cinsiyet Eşitliğine Dair Algı ve Tutumlar

	EN YOKSUL (< 100 TL/Kişi) N=52		ALT GELİR (101-199 TL/Kişi) N=59		ORTA GELİR (200-299 TL/Kişi) N=20		ÜST GELİR (>300 TL/Kişi) N=9	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Kadının Yeri Evidir								
Katılıyorum	41	39,4	44	42,3	14	13,5	5	4,8
Katılmıyorum	11	33,3	13	39,4	5	15,2	4	12,1
Fikrim Yok	0	0,0	2	66,7	1	33,3	0	0,0
Kızlar Okumasa da Olur								
Katılıyorum	16	55,2	10	34,5	1	3,4	2	6,9
Katılmıyorum	35	32,4	47	43,5	19	17,6	7	6,5
Fikrim Yok	1	33,3	2	66,7	0	0,0	0	0,0
Kızlar Meslek Sahibi Olmasalar da Olur								
Katılıyorum	14	31,8	18	40,9	6	13,6	6	13,6
Katılmıyorum	33	38,4	36	41,9	14	16,3	3	3,5
Fikrim Yok	5	50,0	5	50,0	0	0,0	0	0,0
Görücü Usulü Evlilikler Daha Sağlıklıdır								
Katılıyorum	29	39,2	29	39,2	10	13,5	6	8,1
Katılmıyorum	18	33,3	25	46,3	9	16,7	2	3,7
Fikrim Yok	5	45,5	5	45,5	1	9,1	0	0,0

Kızım İstedığı İle Evlenebilir								
Katlıyorum	30	39,5	27	35,5	12	15,8	7	9,2
Katılmıyorum	22	36,7	28	46,7	8	13,3	2	3,3
Fikrim Yok	0	0,0	4	100,0	0	0,0	0	0,0

Cinsiyet eşitliğine dair algı ve tutumlarda kadın ve erkekler arasındaki farklara baktığımızda, kadınların erkeklerden görece daha liberal ve eşitlikçi olduklarını görüyoruz (bk. Tablo 2). Kızların okuması ve meslek sahibi olması gerektiği fikrine kadınlar, erkeklere göre daha fazla onay verirken, kadınların yerinin evi olduğu fikrine de kadınlar, erkeklerden az farkla da olsa, daha az onay vermektedirler. Öte yandan, kadınların kendi içinde büyük bir çoğunluğun bu fikre onay verdikleri de not edilmelidir. Evlilik konusunda ise, kadınlar açısından çelişkili bir tutum söz konusudur. Hem görücü usulü evliliğin daha sağlıklı olduğunu düşünenler arasında, hem de kızların seçtikleri kişiyle evlenebilecekleri fikrini onaylayanlar arasında kadınlar daha çoğunluktadır.

Gelir düzeylerine göre cinsiyet eşitliğine dair algı ve tutumlardaki farklılaşmayı incelediğimizde, bu iki değişken arasında da bir ilişki olduğunu görüyoruz. Tablo 1’de gördüğümüz gibi, kızların okuması gerektiği fikrine genel anlamda güçlü bir destek var iken (%77,5), bu destek gelir düzeyine göre değişmektedir. Buna paralel olarak, her gelir grubunda kızların okumasına destek verenler çoğunluktadır. Öte yandan, gelir düzeyi ile doğru orantılı bir ilişkiden söz edemesek de, “kızlar okumasa da olur” fikrini destekleyenler arasında çoğunluğu en alt gelir grubundan kişiler oluşturmaktadır. “Kızlar meslek sahibi olmasalar da olur” fikrine onay verenler arasında da, yine en büyük çoğunluğu iki alt gelir grubundan gelenler oluşturmaktadır. Burada, her grupta kızların meslek sahibi olmaları gerektiği fikrine onay veren görüşün çoğunlukta olduğunu da belirtmek gerekir. “Kadının yeri evidir” bakış açısı ise, en büyük desteği alt gelir gruplarında bulmakta ve bu fikre destek gelir düzeyi yükseldikçe azalmaktadır. Dikkat edilmesi gereken bir nokta da, her gelir grubunun kendi içinde büyük bir çoğunluğunun bu fikri desteklediğidir.

Evlilik konusundaki tutumlara baktığımızda ise, görücü usulü evlilik bütün gelir grupları içinde, çoğunluk tarafından destek görmektedir. Bu fikre onay verenler arasında ise, yine en yoksul ve alt gelir grubundan gelenler daha fazladır. Fakat çelişkili bir şekilde, kızların kendi seçtikleri kişi ile evlenmesi fikrini onaylayanlar arasında da alt gelir grubundan gelen kişiler ağırlıklı çoğunluğu oluşturmaktadırlar.

Dinin toplumsal ve bireysel yaşamdaki yerine dair algı ve tutumlara baktığımızda, toplumsal cinsiyete dair yaklaşımdan daha katı muhafazakar bir tutum ile karşılaşıyoruz (bk. Tablo 4). Dinin toplumsal yaşamı düzenlemede merkezi bir rol oynaması gerektiği fikri görüşülen kişiler arasında yaygın olarak paylaşılmaktadır. Görüşülen kişilerin büyük çoğunluğu “Türkiye toplumunda dine yeterince önem verilmediğini” (%60,9), “toplum olarak dinden uzaklaştığımız için ahlaksızlığın arttığını” (%86,9), “gençlerin dini değerlere yabancı büyüdüklerini” (%68,1) ve “devletin din eğitime daha çok önem vermesi gerektiğini” (%88,4) düşünmektedir. Benzer şekilde, görüşülen kişilerin çoğunluğu dinin toplumdaki sorunlarla ilgili olduğunu (%56,5) ve dindarlık artarsa toplumdaki sorunların da azalacağını (%47,1) düşünmektedir. Öte yandan, yine çoğunluk (%58,0) dinin sadece kişiyi ilgilendirdiğini; bir başkasının diğerine dini inanç ve pratikleri konusunda müdahale etmemesi gerektiği fikrini paylaşmaktadır.

Tablo 4: Cinsiyete Göre Dine Dair Algı ve Tutumlar

	KADIN (N=67)		ERKEK (N=71)		TOTAL (N=138)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Türkiye’de Dine Yeterince Önem Verilmiyor						
Katılıyorum	41	48,8	43	51,2	84	60,9
Katılmıyorum	20	50,0	20	50,9	40	29,0
Fikrim yok	6	42,9	8	57,1	14	10,1
Dinden Uzaklaştığımız İçin Ahlaksızlık Artıyor *						
Katılıyorum	63	52,9	56	47,1	119	86,9
Katılmıyorum	0	0,0	10	100,0	10	7,3
Fikrim yok	3	37,5	5	62,5	8	5,8
Gençler Dini Değerlerimize Yabancı Büyüyor **						
Katılıyorum	50	53,2	44	46,8	94	68,1
Katılmıyorum	11	33,3	22	66,7	33	23,9
Fikrim yok	6	54,5	5	45,5	11	8,0
Devlet Dini Eğitime Daha Çok Önem Vermeli						
Katılıyorum	59	48,4	63	51,6	122	88,4
Katılmıyorum	6	66,7	3	33,3	9	6,5
Fikrim yok	2	28,6	5	71,4	7	5,1
Dinin Toplumdaki Sorunlarla İlgisi Yok						
Katılıyorum	17	35,4	31	64,6	48	34,8
Katılmıyorum	42	53,8	36	46,2	78	56,5
Fikrim yok	8	66,7	4	33,3	12	8,7

Dindarlığın Artması Sorunları Çözmez***						
Katılıyorum	21	36,2	37	63,8	58	42,2
Katılmıyorum	38	58,5	27	41,5	65	47,1
Fikrim yok	8	53,3	7	46,7	15	10,9
Din Sadece Kişiyi İlgilendirir						
Katılıyorum	38	47,5	42	52,5	80	58,0
Katılmıyorum	24	47,1	27	52,9	51	37,0
Fikrim yok	5	71,4	2	28,6	7	5,1
*p<0,005; **p<0,056; ***p<0,044						

Din ve cinsiyet arasındaki ilişkiye baktığımızda, kadınların erkeklere göre din konusunda tavır alışlar açısından daha muhafazakar olduğunu görüyoruz. “Devlet dini eğitime daha çok önem vermeli” ve “din sadece kişiyi ilgilendirir” önermeleri hariç, diğer önermelerde kadınlar erkeklere göre daha muhafazakar bir tutum içindedirler. Diğer bir deyişle, kadınların daha büyük bir çoğunluğu Türkiye toplumunun dine yeterince önem vermediğini, toplumda dinden uzaklaşıldığı için ahlaksızlığın arttığını, gençlerin dini değerlere yabancı büyüdüğünü, toplumdaki sorunlar ile dinin ilişkili olduğunu ve toplumda dindarlık artarsa toplumsal sorunların azalacağını düşünmektedir (bk. Tablo 4).

Tablo 5: Gelir Gruplarına Göre Dine Dair Algı ve Tutumlar

	EN YOKSUL (< 100 TL/Kişi) N=52		ALT GELİR (101-199 TL/Kişi) N=59		ORTA GELİR (200-299 TL/Kişi) N=20		ÜST GELİR (>300 TL/Kişi) N=9	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Türkiye’de Dine Yeterince Önem Verilmiyor								
Katılıyorum	26	31,0	42	50,0	12	14,3	4	4,8
Katılmıyorum	17	41,5	14	34,1	6	14,6	4	9,8
Fikrim yok	9	60,0	3	20,0	3	20,0	0	0,0
Dinden Uzaklaştığımız İçin Ahlaksızlık Artıyor								
Katılıyorum	45	37,5	51	42,5	17	14,2	7	5,8
Katılmıyorum	3	30,0	5	50,0	2	20,0	0	0,0
Fikrim yok	3	33,3	3	33,3	1	11,1	2	22,2
Gençler Dini Değerlerimize Yabancı Büyüyorlar								
Katılıyorum	32	33,7	41	43,2	15	15,8	7	7,4
Katılmıyorum	15	45,5	12	36,4	4	12,1	2	6,1
Fikrim yok	5	41,7	6	50,0	1	8,3	0	0,0
Devlet Din Eğitime Daha Çok Önem Vermeli								
Katılıyorum	48	39,0	50	40,7	18	14,6	7	5,7
Katılmıyorum	2	18,2	4	36,4	3	27,3	2	18,2
Fikrim yok	2	28,6	5	71,4	0	0,0	0	0,0

Dinin Toplumdaki Sorunlarla İlgisi Yok								
Katılıyorum	21	43,8	18	37,5	8	16,7	1	2,1
Katılmıyorum	26	32,9	37	46,8	10	12,7	6	7,6
Fikrim yok	5	38,5	3	23,1	3	23,1	2	15,4
Dindarlığın Artması Sorunları Çözmez								
Katılıyorum	18	31,0	29	50,0	7	12,1	4	6,9
Katılmıyorum	29	43,9	23	34,8	11	16,7	3	4,5
Fikrim yok	5	31,3	7	43,8	3	18,8	1	6,3
Din Sadece Kişi İlgilendirir								
Katılıyorum	28	35,0	32	40,0	15	18,8	5	6,3
Katılmıyorum	21	40,4	22	42,3	5	9,6	4	7,7
Fikrim yok	3	42,9	4	57,1	0	0,0	0	0,0

Gelir düzeyi ile dini muhafazakarlık arasındaki ilişki de nüfusun temsil ettiği muhafazakar tutuma paralel olarak anlamlı bir farklılaşma sunmamaktadır (Tablo 5). Tüm popülasyonun bu konudaki algı ve tutumlarını incelediğimiz bölümde de belirttiğimiz gibi (Tablo 4), din konusunda genel bir muhafazakarlık hakimdir ve bu durum bütün gelir gruplarını kesen ortak paydadır. Öte yandan, gelir düzeyi ve toplumsal cinsiyet eşitliğine dair algı ve tutumlar konusunda yaptığımız gözlem burada da geçerlidir. Diğer bir deyişle, “Türkiye’de dine yeterince önem verilmediğini”, “dinden uzaklaştığımız için ahlaksızlığın arttığını”, “gençlerin dini değerlerimize yabancı büyüdüğünü”, “devletin din eğitimine daha fazla önem vermesi gerektiğini”, “dinin toplumdaki sorunlara ilgili olduğunu”, “dindarlığın artmasının toplumsal sorunları da azaltacağını” ve “dinin kişilerin tercihine bırakılamayacağını” düşünenler arasında yoksullar ve alt gelir grubuna dahil kişiler diğer gruplara göre daha ağırlıktadır.

Tartışma ve Sonuç

Araştırmanın yapıldığı köy, kente yakınlığı nedeniyle modernleşmenin ve kentleşmenin etkilerini uzun zamandır hissetmektedir. Köy, en azından 1950’lerden beri içine kapalı durağan bir topluluk özelliğini kaybetmiştir. Öte yandan, yaklaşık 15 yıldır köy doğrudan ve yoğun bir biçimde sanayileşmenin etkisi altına girmiştir ve hızlı bir değişim süreci yaşamaktadır. Köylünün sahip olduğu topraklara organize sanayi bölgelerinin kurulmasıyla birlikte, köylü açısından özellikle ekonomik değişim etkileri uzaktan hissedilen bir süreç olmaktan çıkmış, sonuçları doğrudan yaşanır bir olgu haline gelmiştir. Sanayi bölgelerinin toprakların büyük bir kısmını satın alması sonucunda köyde tarımdan hızlı ve kesin bir kopuş yaşanmış; hızlı bir işçileşme süreci başlamıştır. Bu değişimin etkileri köyün ekonomik yapısında yoğun bir şekilde gözlenmektedir. Köyde tarımla uğraşan hanelerin sayısı çok azdır ve sadece tarımdan geçinen hane ise neredeyse yoktur.

Tarım-dışı ücretli istihdam ve özellikle de sanayi işçiliği köylünün temel ekonomik uğraşı ve geçim kaynağı hâline gelmiştir.

İşçileşmenin eğitim açısından köye olumsuz etkileri olmuştur. Kente yakın olmasına rağmen köyde ilköğretim sonrası eğitime talep çok düşüktür. Öyle görünüyor ki, bu talep zamanla artacağına daha da azalmıştır. Hem derinlemesine mülakatlar, hem de niceliksel veriler, eğitime talebin sanayi işletmelerinin köy yakınında kurulmasına müteakip olarak düşmeye başladığını ve genç kuşağın bir önceki kuşağa göre daha düşük eğitilmiş olduğunu göstermektedir. Sanayide işçilik, yakın ve kolay erişilebilir bir seçenek haline gelince, köyün erkekleri için işçi olmak, eğitime yönelmekten daha rasyonel bir tercihe dönüşmüştür. Köy halkının çoğunluğunun yoksul ve dar gelirli hanelerden oluştuğu da dikkate alınırsa bu, anlaşılır bir tercihtir. Eğitim, aileler açısından uzun erimli, pahalı ve getirileri kesitirilemeyen bir yatırım olarak algılanmaktadır. Değinilmesi gereken bir diğer nokta da sadece araştırmaya konu olan köyün değil, Gaziantep il merkezinin eğitim göstergelerinin Türkiye geneline göre düşük olmasıdır. Bu bağlamda, köyde yapılan gözlem bir sanayi kenti olan Gaziantep geneli için de ışık tutucu olabilir.

Eğitim ve çalışma hayatı ile ilgili değinilmesi gereken bir diğer olgu da eğitime ve ücretli istihdama erişimde var olan cinsiyet eşitsizliğidir. Genel olarak köyün eğitim düzeyi çok düşük, ilkokul ve ilköğretim düzeylerinde iken, bu düzeyde bile eğitime erişim açısından kadınlar erkeklere göre dezavantajlı konumdadırlar. Kadınlar arasında okur-yazarlık ve okullaşma oranları, erkeklere göre çok daha düşüktür, ve köyde zorunlu eğitim sonrası okula giden kadın yoktur. Benzer şekilde, köyde neredeyse her hanede an az bir erkek yakın çevredeki ya da kentteki sanayi ve kamu işletmelerinde çalışırken, köyde ev dışında ücretli çalışan kadın yoktur. Her ne kadar köyde ek gelir getirici faaliyet olarak devam eden küçük çapta bahçecilik ve hayvancılık faaliyetleri temel olarak kadınlar tarafından yapılıyorsa da hanelerin işçileşmesiyle birlikte kadınlar, ev dışındaki üretim faaliyetinden büyük oranda uzaklaşmış ve “ev kadını”na dönüşmüşlerdir. Köyde fabrikaların kadınların çalışması için uygun yerler olmadığı, hem kadınlar hem de erkekler tarafından yaygın olarak dile getirilmiştir.

Modernleşmenin ve kentleşmenin temel göstergelerinden olan hanelerin küçülmesi ve çekirdek aileye geçiş süreçleri, araştırmanın yapıldığı köyde de gözlenmektedir. Öte yandan, verileri değerlendirirken dikkat edilmesi gereken bir nokta köyün özgün konumudur. Köyün bir süredir sit alanı ilan edilmiş olması ve yapılaşmaya karşı katı yasaklar, geniş ailelerin sayısını zorunlu olarak yüksek kılmaktadır. Birçok hane, istemediği halde, zorunluluktan dolayı evli çocuklarıyla birlikte yaşamaktadır. Özellikle genç

evli çiftler bu durumdan çok şikayetçidirler. Gözlemler çekirdek aile yapısının ve yaşam tarzının özellikle gençler tarafından bir toplumsal-kültürel norm olarak kabullenildiğini göstermektedir.

Hanelerin tüketim kalıplarına baktığımızda, kır-kent ayrımının kırıldığı ve birçok modern dayanıklı tüketim mallarının sahipliğinin hanelerde yaygınlaştığını görmekteyiz. Özellikle dikkat çeken bir olgu, tarımın ve hayvancılığın temel geçim kaynağı olmaktan çıktığı ve kadınların ev kadınına dönüştüğü köyde, elektrikli ev aletlerinin de yaygınlaşmasıdır. Tüketime ilişkin değinilmesi gereken bir diğer gözlem de, tüketim üzerinden kuşaklar ve cinsler arasında yaşanan çatışmalardır. Kadınların ve gençlerin üretimden çekilmesi, ücretli istihdam ile birlikte hane reislerinin ya da erkeklerin hanenin geçiminden sorumlu birincil aktörler haline gelmesi ve hanenin neredeyse bütün ihtiyaçlarının pazardan karşılanmaya başlanması ile birlikte, kadınlar ve gençler 'üreten'den çok 'tüketen' kimliği ile algılanmaya başlanmıştır. Bu durum, hane içinde yeni çatışmaların çıkış noktasını oluşturmaktadır.

Araştırmanın ortaya koyduğu önemli sonuçlardan biri de köyün ekonomik yapısında ve tüketim kalıplarında yaşanan çarpıcı değişimin aynı oranda cinsiyet eşitliğine ve dine dair kültürel algı ve tutumlarda gözlenmiyor olmasıdır. Araştırmanın sonuçları genel olarak değerlendirildiğinde, cinsiyet eşitliğine dair algı ve tutumlarda nüfusun genelinde hem liberal ve eşitlikçi hem de muhafazakar ve cinsiyetçi eğilimlere eş zamanlı olarak rastlanmaktadır. Örneğin çoğunluk, hem kadınların yerinin evi olduğu fikrine onay vermekte hem de kadınların okuması ve çalışması gerektiği fikrine katılmaktadır. Benzer şekilde, çoğunluk, hem görücü usulü evliliği daha sağlıklı görmekte hem de kızların evlilik konusunda kendi kararlarını vermeleri gerektiği fikrine destek vermektedir.

Öte yandan, dinin toplumsal ve bireysel yaşamdaki yerine dair algı ve tutumlara baktığımızda, nüfusun çoğunluğunun toplumsal cinsiyete dair yaklaşımdan daha katı muhafazakar bir profil çizdiğini görmekteyiz. Örneğin nüfusun çoğunluğu dinin toplumsal yaşamda merkezi ve daha büyük bir rol oynaması ve devletin dinin toplumdaki rolünü arttırması için müdahil olması gerektiğini düşünmekte ve toplumsal sorunları, dinin toplumsal hayatta azalan rolüne bağlamaktadır.

Köyde gözlenen cinsiyet ilişkilerine ve dinin toplumsal hayattaki yerine dair tavır alışlardaki bu eğilimleri açıklamada cinsiyetin önemli bir faktör olduğunun altını çizmek gerekir. Kadınların çoğunluğunun cinsiyet ilişkilerinde erkeklerden daha liberal ve eşitlikçi tutum içinde olmaları, toplam nüfus içinde, hem liberal hem de muhafazakar/cinsiyetçi algıların temsil edilmesine yol

açmaktadır. Öte yandan, aynı şeyi din konusunda söylemek mümkün değildir. Hem kadınlar hem erkekler din konusunda muhafazakardırlar. Ancak, kadınlar arasında dini muhafazakarlık erkeklere göre daha fazladır. Bu durum da toplam nüfusun muhafazakarlık eğilimini daha da güçlü kılmaktadır. Bu konuda değinilmesi gereken son bir husus da kişilerin ekonomik durumu ile cinsiyete ve dine dair algı ve tutumlarında bir farklılık gözlemlenmiştir. Alt gelir grubunda yer alan kişiler, hem cinsiyet eşitliğine hem de dinin toplumsal hayattaki yerine dair algı ve tutumlarında üst gelir grubunda yer alan kişilere göre daha muhafazakar bir profil çizmektedirler. Ancak kültürel tutum ve değerlere ilişkin bütün bu çıkarımlar görüşülen kişilerin büyük bir çoğunluğunun muhafazakar eğilimli olduğu gözlemi akıldan tutularak okunmalıdır.

Köyün toplumsal yapısında, özellikle de ekonomik yapısında, hızlı ve keskin dönüşümler yaşanırken, kültürel yapısında paralel bir değişimin gözlenmemesi bu bağlamda dikkat çekicidir. Bu durumu, Ogburn'un (1957) "kültürel gecikme" (*cultural lag*) kavramına başvurarak açıklayabiliriz. 'Kültürel gecikme' toplumsal ve teknolojik değişimlere uyumda kültürün geri kalmasıdır. Kavram modernleşme kuramlarında önemli bir tartışma konusu olan yapısal/teknolojik modernleşme ile kültürel modernleşme süreçlerinin eş zamanlı yaşanmamasına ve görece özerk yapılar arz etmelerine dikkat çekmesi açısından önemlidir. Ogburn'a göre (1957), modern toplumda teknolojik ve ekonomik alanlarda değişimlerin çok hızlı ilerlemesi kültürel değer ve tutumların bu süreçlerle eşdeğer hızda değişmemelerine neden olabilmektedir. Örneğin teknolojik olarak insan klonlama kapasitesine sahip olmamıza rağmen, insan yaşamına dair yerleşik kültürel değerlerimizden dolayı, bu fikre toplumlar aşırı bir direniş gösterebilmekte ve var olan teknolojik kapasite kültürel değerler nedeni ile hayata geçirilememektedir (Anderson ve Taylor 2008). Bu duruma Türkiye'den bir örnek olarak kentli yoksulların toplumsal cinsiyet rollerine dair algıları verilebilir. Gelire en çok ihtiyacı olan kesimler olmalarına ve değişen ekonomide kadın emeğine daha çok talep bulunmasına rağmen, geleneksel cinsiyete dayalı işbölümü ideolojisi nedeniyle yoksullar arasında kadınların iş piyasasına katılımı daha azdır.

Köyün sanayileşmeyi yaşadığı özgün biçim de bir başka açıklama noktası sunabilir. Köy hızlı bir sanayileşme yaşamış olmasına rağmen göç almamış ve topluluk sosyo-kültürel özellikleri açısından neredeyse tümüyle aynı kalmış, bir çeşitlenme yaşamamıştır. Başka bir şekilde ifade etmek gerekirse, hem farklı yaşam tarzlarını ve değerlerini topluluğa taşıyacak, hem de cemaat baskısından bağımsız olarak bu değerleri yaşama şansına sahip "yabancı" gruplar topluluğa dahil olmamışlardır. Araştırmanın yapıldığı köyden farklı bir deneyim yaşayan, yani sanayileşme ile birlikte göç alan ve hızlı bir sosyal-

demografik dönüşüme maruz kalan başka bir köyle karşılaştırma bu soruya yanıt verebilmemiz açısından ilginç ve önemli çalışma olacaktır.

Toplumsal yapı ile kültürel değerlerin değişiminin eş zamanlı olmamasına dair karşımıza çıkan bu sorunu açıklamak için kullanılabilir başka bir yöntem de, köyü parçası olduğu daha geniş toplumsal-kültürel formasyon olarak Gaziantep kentinin benzer verileriyle karşılaştırmak olabilir. Kırdan kente göçün yoğun olarak yaşandığı ve muhafazakar kültürel değerlerin hakim olduğu bir kentin göstergeleri, köydeki verileri de bağlamına oturarak daha anlamlı bir yorum yapmamıza olanak verebilir. Bu açıdan değerlendirilmesi gereken bir diğer olgu da, elbette Türkiye'deki son yirmi yılda yaşanan kültürel muhafazakarlaşma eğilimleri olabilir. Bu bağlamda, merkezden akan kültürel mesajlar, modernleşme kuramlarının varsaydığı gibi her zaman liberal ve eşitlikçi olmayabilir. Tam tersine, genel anlamda kültürel muhafazakarlaşmanın yaşandığı bir süreçte, merkez taşranın muhafazakar karakterini koruyan ve çoğaltan bir etki yapabilir.

Teşekkür: Öneri ve eleştirileriyle makalenin yazımına yaptıkları katkılardan dolayı Emin Baki Adaş'a ve hakemlere çok teşekkür ederim.

Açıklamalar

- ¹ Ekonomistlerin tanımına göre köy tarımsal ekonomik aktivitelerin ağır bastığı topluluk iken kent tarım-dışı ekonomik faaliyetlerin ağır bastığı topluluktur (Yavuz, Keleş ve Geray, 1978). Öte yandan, bugün bazı köy topluluklarını bu eksenle sınıflandırmak çok daha zor hale gelmiştir.
- ² Öte yandan, Türkiye'deki örnek köyler ve köy-kentler yaratma projeleri kır-kent ayrımını kapatma ve kırsal modernleşme politikaları olarak okunabilir (bk. Çetin 1999, Tütengil 1999).
- ³ Burada Mübcecel Kıray'ın (1964/2000) Ereğli üzerine yaptığı alan araştırması bir istisna olarak belirtilmelidir. Ancak, bu çalışma sanayileşen bir kasabanın monografisidir. Buna rağmen sanayileşen bir köyü konu alan bu çalışma için çok önemli bir rehber çalışma özelliği olduğu vurgulanmalıdır.
- ⁴ Türkiye'de köy çalışmaları toplumsal yapı ve değişim olgularını inceleyen alan araştırmaları içinde önemli bir yer tutmaktadır. Ancak, 1960'lara kadar yapılan çalışmalar daha çok köylerin toplumsal yapısını betimleme dönük monografilerle sınırlı kalmıştır. Bu alanda üretilen bir çok değerli çalışma arasında Berkes (1942), Boran (1945/1992) ve Stirling (1965) en önemli örnekler olarak gösterilebilir. 1960'lardan sonra ise modernleşme ve kapitalizasyonun kırsal yapıdaki ekonomik ve toplumsal etkilerini, özellikle de mülkiyet ve üretim ilişkilerindeki değişimi, konu edinen toplumsal değişim araştırmaları öne çıkmıştır. Bu alanda da pek çok sayıda eser üretilmiş ve üretilmeye devam etmektedir.
- ⁵ Yapılan görüşmelere göre, köyde sadece bir tane dışarıdan gelen "yabancı" hane vardır.
- ⁶ Bu bölümdeki önermeler görüşülen kişilere beşli Likert tipi sorular olarak yöneltildi. Kişilere tablolarda yer alan önermelere "Katılıyorum," "Kesinlikle katılıyorum," "Fikrim yok," "Katılmıyorum," "Kesinlikle katılmıyorum," yanıtlarından kendilerine en uygun olanı

seçmeleri istendi. Sonuçların sunumunu sadeleştirmek için ise bu beşli sıralama üçlü bir yeniden gruplamaya tabi tutuldu. “Katılıyorum”, “Kesinlikle katılıyorum”, ve “Katılmıyorum”, “Kesinlikle katılmıyorum” seçeneklerinin verileri birleştirilerek sunuldu.

Kaynaklar

- Afshar, Farokh (1994). “Globalization: The Persisting Rural-Urban Question and the Response of Planning Education”. *Journal of Planning Education and Research* 13 (4): 271-283.
- Anderson, Margareth ve Howard Francis Taylor (2008). *Sociology: Understanding a Diverse Society*. Toronto: Wadsworth Publishing.
- Ayata, Sencer (2004). “Bir Yerel Sanayi Odağı Olarak Gaziantep’te Girişimcilik, Sanayi Kültürü ve Ekonomik Dünya ile İlişkiler”. *İlhan Tekeli İçin Armağan Yazılar*. Der. Selim İlkin, Orhan Silier ve Murat Güvenç. İstanbul: Tarih Vakfı Yay. 559-90.
- Aydın, Zülküf (2001). “Yapısal Uyum Politikaları ve Kırsal Alanda Beka Stratejilerinin Özelleştirilmesi: Söke’nin Tuzburgazı ve Sivrihisar’ın Kınık Köyleri Örneği”. *Toplum ve Bilim* 88: 11-31.
- Becker, Howard (1950). “Sacred and Secular Societies”. *Social Forces* 28 (4): 361-376.
- Broadway, Michael (1990). “Meatpacking and its Social and Economic Consequences for Garden City”. *Urban Anthropology* 19 (4): 321-344.
- _____ (2001). “Bad to the Bone: Beef Processing and Social Change in Rural Alberta”. *Writing off Rural Communities: Globalization, Governments, and the Transformation of Rural Life*. Ed. Roger Epp and David Whitson. Edmonton: University of Alberta Press/Parkland Institute. 39-52.
- Durkheim, Emile (1997). *Division of Labor in Society*. New York: Free Press.
- Freudenburg, William R. (1982). “The Impacts of Rapid Growth on Social and Personal Well-being of Local Community Residents”. *Coping with Rapid Growth in Rural Communities*. Ed. Bruce Weber, Howell. Boulder, Co: Westview Press. 137-170.
- Gençay, Mahir (1962). *Gecekondu Problemi*. Ankara: İmar ve İskân Bakanlığı Yay.
- Hall, John ve Marry Jo Neitz (1993). *Culture: Sociological Perspectives*. New Jersey: Prentice Hall.
- Işık, Oğuz ve Melih Pınarcıoğlu (1996). “Development and conflict: The two faces of local transformation-the case of Denizli, Turkey”. *City-Analysis of Urban Trends, Culture, Theory, Policy and Action* 5: 93-70.
- Karpat, Kemal (1976). *The Gecekondu. Rural Migration and Urbanization*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Keleş, Ruşen (1972). *100 Soruda Türkiye’de Şehirleşme, Konut ve Gecekondu*. İstanbul: Gerçek Yay.

- Kıray, Mübeccel (1964/2000). *Ereğli: Ağır Sanayiden Önce Bir Sahil Kasabası*. İstanbul: Bağlam Yay.
- Kurt, Hacı (2003). *Türkiye’de Kent-Köy Çelişki*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Köse, Ahmet Haşim ve Ahmet Öncü (1998). “Dünya ve Türkiye Ekonomisinde Anadolu İmalat Sanayi: Zenginleşmenin mi Yoksa Yoksullaşmanın mı Eşiğindedeyiz?”. *Toplum ve Bilim* 77: 135-59.
- Krannich, Richard S. ve Thomas Greider (1990). “Rapid Growth Effects on Rural Community Relations”. *American Rural Communities: Trends and Prospects*. Eds. Albert Luloff ve Louis Swanson. Boulder, Co: Westview Press. 61–73.
- Lerner, David (1964). *The Passing of Traditional Society: Modernizing the Middle East*. Toronto: Free Press Collier – MacMillan.
- Ogburn, William (1957). “Cultural Lag as Theory”. *Sociology and Social Research* 41: 167-74.
- Pahl, Raymond Edward (1967). “The Rural-Urban Continuum: A Reply to Eugen Lupri”. *Sociologica Ruralis* 6 (3): 299-329.
- Redfield, Robert (1947). “The Folk Society” *The American Journal of Sociology* 52 (4): 293-308.
- Stewart, Jr. Charles (1958). “The Urban Rural Dichotomy: Concepts and Uses”. *The American Journal of Sociology* 64 (29): 152-158.
- Şenyapılı, Tansı (2004). *Barakadan Gecekonduya*. Ankara: İletişim Yay.
- Tönnies, Ferdinand (1988). *Community and Society (Gemeinschaft und Gesellschaft)*. Çev. Charles Loomis. New Brunswick: Transaction Publishers. ICLE IN PRESS
- Türkdoğan, Orhan (2006). *Türkiye’de Köy Sosyolojisi*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yay.
- Vividich, Arthur ve Joseph Bensman (1958). *Small Town in Mass Society*. Princeton: Princeton University Press.
- Wirth, Luis (1938). “Urbanism as a Way of Life”. *American Journal of Sociology* 44: 3–24.
- Wild, Ronald Arthur (1976). “Localities, Social Relationships, and the Rural-Urban Continuum”. *The Australian and New Zealand Journal of Sociology* 10 (3): 170-176.
- Yasa, İbrahim (1966). *Ankara’da Gecekondu Aileleri*. Ankara: Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı, Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü Yay.
- Yavuz, Fehmi, Ruşen Keleş ve Cevat Geray (1978). *Şehircilik: Sorunlar, Uygulama, Politika*. Ankara: A. Ü. SBF Yay.
- Yıldırım, Neşide (2007). “Toplum Yapısı İtibariyla Çameli İlçesinin Özellikleri”. *Bilig* 40: 164-194.

Industrialization and Patterns of Socio-Cultural Change in the Rural Structure

Şerife Geniş*

Abstract

Since the 1980s, with the development of industrial cities in Anatolia, rapid and profound socio-cultural changes have been observed not only in urban areas but also in rural settlements. The purpose of this article is to analyze patterns of socio-cultural change in a village located at the periphery of Gaziantep and directly influenced by industrialization. The research examines the changing employment patterns, household structure, settlement types, consumption patterns and individuals' perceptions and attitudes toward gender equality and the role of religion in social life. What makes this village a unique case is that it has been experiencing the effects of industrialization without any dislocation (out-migration) and without any increase and differentiation in its population (in-migration). In other words, the village has been subjected to a rapid transformation in its social structure and culture through industrialization and proximity to the city but no significant changes in its community structure.

Keywords

Industrialization, urban periphery, rural structure, socio-cultural change, Gaziantep.

* Assist. Prof.Dr., Adnan Menderes University, Faculty of Science and Letters, Department of Sociology / Aydın
serifegenis@yahoo.com

Масштабы социально-культурных изменений в индустриальной и сельской структуре: исследование одного села Газиантепа

Шерифе Гениш*

Аннотация

С развитием промышленных городов Анатолии, начиная с 1980-х годов наблюдаются быстрые и комплексные социально-культурные изменения не только в городе, но и в сельских районах на периферии городов. Эта работа рассматривает масштабы социально-культурных изменений села, расположенного вблизи города Газиантеп и оказавшегося под непосредственным влиянием индустриализации. В этой связи исследуются изменения структуры занятости, структуры домохозяйств, особенности жилищ, формы потребления и понятия, связанные с половым равенством и местом религии в общественной жизни села. Особенностью исследуемого села является то, что несмотря на воздействия быстрого процесса индустриализации, в этот период не произошло существенных изменений в составе населения. Иными словами, изучаются последствия индустриализации деревни без переселения (миграции) и без участия новых членов извне (иммиграции). Прямые и косвенные последствия индустриализации и урбанизации внесли значительные изменения в социальную и культурную структуру села, однако в общественной структуре села заметных изменений не наблюдается.

Ключевые слова

индустриализация, периферия города, сельская структура, социально-культурные изменения, Газиантеп.

* доцент, доктор, университет имени Аднан Мендереса, факультет литературы и естественных наук, кафедра социологии / Айдын
serifegenis@yahoo.com